

minde gerçekleştirilen astronomik gözlem ve ölçümlerle ilgili mâlumat ilim tarihi açısından son derece önemlidir. *Firdevsü'l-îhikme*, klasik tıp anlayışının vazgeçilmez ilkesi sayılan "beden sağlığı ile ruh sağlığının yani ahlâkın bir arada mütalaa edilmesi gerektiği" hususunu savunan, ayrıca tıp-felsefe ilişkisini en güzel şekilde yansıtan bir eser olması bakımından da üzerinde durulmaya değer bir kaynaktır.

Müellif, hekimlik ahlâkına dair bilgi ve öğütlere de yer verdiği eserini sonradan Süryânîce'ye çevirmiştir. *Firdevsü'l-îhikme*'nin tenkitli metni Muhammed Zübeyr es-Siddîki tarafından yayımlanmıştır (Berlin 1928). Nâşirin tesbitine göre bu eser, başta Ebû Bekir er-Râzî olmak üzere birçok hekim ve kültür tarihçisi için kaynak olmuştur (*Firdevsü'l-îhikme*, nâşirin önsözü, s. yd).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Rabben et-Taberî, *Firdevsü'l-îhikme* (nşr. Muhammed Zübeyr es-Siddîki), Berlin 1928, nâşirin önsözü, s. yd; a.mlf., *er-Red 'ale'n-naşârâ* (nşr. I. A. Khalifa — W. Kutsch), Beyrut 1959; a.mlf., *ed-Dîn ve'd-devle* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1973; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 112; İbnü'l-Kıftî, *İhbârü'l-'ulemâ* (Lippert), s. 167, 187; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ*, s. 414.

MAHMUT KAYA

FİREBRİ

(الفربري)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Matar el-Firebrî (ö. 320/932)

**Buhârî'nin
el-Câmi'u's-şâhih' adlı eserinin
en önemli râvisi.**

231'de (845) Ceyhun ile Buhara arasındaki Firebr (Ferebr) köyünde doğdu. Müslim ve Tirmizî gibi muhaddislerin hocası olan Ali b. Haşrem el-Mervezî'den hadis tahsil ettiği bilinmekte, diğer hocaları ve tahsil hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kendisinden İbnü's-Seken, Ebû Zeyd el-Mervezî, Ebû İshak İbrâhim b. Ahmed el-Müstemlî, Ebû'l-Heysem Muhammed b. Mekki el-Küşmîhenî ve Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Hameviyye (Hammûye) es-Serahsî gibi *Şâhih-i Buhârî* râvileri hadis rivayet etmişlerdir (diğer talebeleri için bk. *DîA*, VII, 117'deki şema). Talebesi Küşmîhenî *el-Câmi'u's-şâhih*'i ondan 320 (932) yılında dinlediğine göre hayatının sonuna kadar öğretim faaliyetini sürdürmüş demektir.

Firebr'i ilim dünyasına tanıtan en önemli faaliyeti, Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'inin aslına sahip olması (Sezgin, s. 178) ve onu rivayet etmesidir. Buhârî'den bu eseri 248'de (862) Firebr'de, 252'de (866) veya 253-255 (867-869) yılları arasında Buhara'da dinlediği belirtilmektedir. Her ne kadar Firebr'nin, *el-Câmi'u's-şâhih*'i Buhârî'den birçok kişinin dinlediğini, fakat bu râvilerin hepsinin kendisinden önce vefat ettiğini söylediği ileri sürülmekteyse de Zehebî bu rivayetin doğru olmadığını belirterek eseri Firebr'den sonra Buhârî'nin talebelerinden Pezdevî'nin (ö. 329/940-41) rivayete devam ettiğini bildirmektedir. Firebrî ayrıca, Buhârî'nin halku'l-Kur'ân konusunda yazdığı *Halku ef'âli'l-îbâd* adlı eserini de rivayet etmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 722; ayrıca bk. HALKU EF'ÂLİ'İ-İBÂD).

Güvenilir bir muhaddis olan Firebrî 20 Şevval 320'de (24 Ekim 932) vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 260-261; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 95; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 245-246; Nevevî, *Mâ temessü ileyhi hâcetü'l-kâr li-Şâhih'i-İmâmî'l-Buhârî* (nşr. Ali Hasan Ali Abdülhamîd), Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), s. 60; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 290; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XV, 10-13; Safedî, *el-Vâfi*, V, 245; İbn Hacer, *Fethu'l-bâr* (Sa'd), I, 19-20; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul 1956, s. 178; M. Tâhir İbn Aşûr, "el-Firebrî ve rivâyetü's-Şâhihayn", *el-Hidâye*, X/2, Tunus 1982, s. 34-36; M. Yaşar Kandemir, "el-Câmi'u's-sâhih", *DîA*, VII, 116-117.

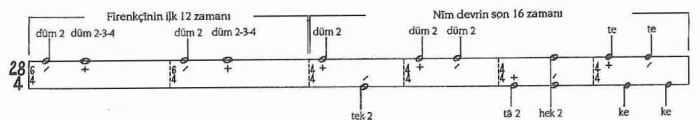
ALİ OSMAN KOÇKUZU

FİRENGİ FER'

(فرنگی فرع)

Türk mûsikisi usullerinden.

Kelime olarak "Avrupa tarzı fer' usulü" anlamına gelmektedir. Yirmi sekiz zamanlı bir büyük usul olup firenkcî'nin usulünden ilham alınarak tertip edildiği söylenmektedir. İki tane altı zamanla dört tane dört zamanın, yani iki yürük semâi ve dört sofyân usulünün birleşmesinden meydana gelmiş olup 28 / 4'lük ikinci mertebesi kullanılmıştır. Ayrıca darbeyn usullerinden bazılarının içinde de yer alan bu usulün şematik gösterilişi şöyledir:

Çok az kullanılmış olan firengî fer' usulünün zamanımıza ulaşan örneklerinden bununla sadece bestelerin ölçüldüğü anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 142-144; V, 290-291; Özkan, *TMNKI*, s. 661-662; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 121, 133; Sadettin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 346 (1978), s. 17.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

FİRENGİ MAHAL

Hindistan'ın Leknev şehrinde bulunan dinî eğitim kurumu.

1693 yılından beri faaliyet gösteren müessesenin ismi, buradaki binada (mahal) daha önce Avrupalı (Frenk) tüccarların oturmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bâbürlü Hükümdarı Evrengizb 1691'de burayı, ileride "ders-i Nizâmî" adıyla anılan öğretim usulünü ortaya koyacak olan Molla Nizâmeddin'in ailesine tahsis etmiş ve yaklaşık 250 yıl kadar, bu aileye mensup ilim adamları verdikleri derslerle Dârü'lulûm-i Firengî Mahal'in faaliyetini yürütmüşlerdir.

Şibli en-Nu'mânî tarafından "Hindistan'ın Cambridge'i" olarak nitelendirilen Firengî Mahal, XVIII ve XIX. yüzyıllarda Hindistan'daki en önemli İslâmî eğitim merkezlerinden biri idi; bununla birlikte bilinen mânada teşkilâtli bir kurum haline gelmesi ancak XX. yüzyılın başlarında mümkün olmuştur. Genel olarak burada ulemânın kendi evlerinde ayrı ayrı ders vermeleri usulü takip edilmiş ve masraflar Bâbürlüler devrinde kısmen sultanlar tarafından karşılanmıştır.

Esas itibarıyla ders-i Nizâmî usulünün uygulandığı öğretimde özellikle fıkıh ve mantık üzerinde çok duruluyordu; dolayısıyla bu müessesenin eğitim anlayışı, Şah Veliyyullah'ın Delhi ve onun bir bakıma devamı olan Diyübendî usullerinden farklıdır ve daha çok bir aile geleniği şeklinde gelişen Firengî Mahal'de tasavvufî hayat da bütün canlılığı ile yaşatılmıştır. Firengî Mahal ulemâsı zaman zaman Hindistan'ın Madras, Râmpûr, Haydarâbâd gibi şehirlerine giderek oralarda da ders vermişlerdir; ancak asıl merkez her zaman için önemini korumuştur.